

**Дејан В. Поповић**

Ваљево

dejan.popovic0@gmail.com

## **НАСТАНАК УЛИЦЕ СЕЛИМИРА ЂОРЂЕВИЋА У ВАЉЕВУ**

(у околини железничког круга)

*Апстракт:* У раду се говори о просецању улице Селимира Ђорђевића у близини некадашње железничке станице у Ваљеву, на тадашњој периферији града. На основу датих извора покушали смо да реконструишемо њен постанак и прве године коришћења од 1925. до 1941. године. Како је и због чега дошло до њеног просецања, те самим тим и до проширења вароши и урбанизације ондашњег приградског насеља тема је овог рада.

*Кључне речи:* железничка станица, Љубостиња, Ваљевска задруга, Суд општине, експропријација, просецање улице, скица пројекта, непосредно окружење улице, циглишта, проширење улице

## **SELIMIR ĐORĐEVIĆ STREET IN VALJEVO**

(Near the railway circle)

*Abstract:* The paper refers to how street of Selimir Đordjević, located near old railway, in what was then town peripheral area was made. It also tells a story on how it was used in the first years from 1925 to 1941 and how it was intersected due to urbanization and town's development.

*Key words:* railway station, Ljubostinja, Valjevo cooperatives, Municipality Court, expropriation, street intersection, project, immediate street surroundings, brickyard, street expansion.

Са 7.500 становника варош Ваљево је крајем 19. века била прилично слабо саобраћајно повезана са другим варошима и то већином путевима лошег квалитета. У самој чаршији постојао је велики број безимених сокака, слабо калдрмисаних, а добар део их је био земљаног карактера. Народ је ове сокаке звао по кућама виђенијих људи који су у њима становали. Ваљево је добило називе својих улица тек 1897. године, на иницијативу тадашњег председника ваљевске општине Миленка Драшковића и професора Ваљевске гимназије Љубомира Павловића.<sup>1</sup> Прва од улица

<sup>1</sup> Аноним, 1994, 263-264

која је била регулисана била је Главни сокак, односно Београдски сокак, а од 1901. године звана Александрова улица, по краљу Александру Обреновићу. То је била тадашња најдужа улица у вароши, а одатле је пут водио за српску престоницу. Сама улица била је више пута калдрмисана, а као рабације у овом послу учествовала је цигларска породица Петковић из Ваљева.<sup>2</sup> Експропријација земљишта око места будуће железничке пруге у Ваљеву, омеђене левом страном реком Љубостињом а са десне градским језгром, имањем браће Ненадовића, и улицама Вука Караџића и Љубостињске, извршено је између 1904. и 1906. године.<sup>3</sup> Грађење објекта железничке станице отпочело је на Ускрс 1906. године, а предузимачи су били С. Николић и Бујић<sup>4</sup>. Накнадна експропријација општинских парцела одобрена је решењем министра грађевина од 3. априла 1908. и уведена је у општинске списе под редним бројем 11061<sup>5</sup>. Са десне стране реке Љубостиње, а до железничке станице<sup>6</sup> постојао је већи број приватних приземних кућа са плацевима,<sup>7</sup> а до саме реке Љубостиње налазило се имање у власништву Ваљевске задруге површине око 0,90 ха. Међутим, у пролеће 1925. године, грађани вароши Ваљева доставили су писмо Суду општине у коме стоји:

„Суду је познато да смо ми потписати грађани који имамо своје непокретно имање и станове у улици Љубостињској имали службени пут, како колски тако и пешачки у правцу улице Караџића, и да нам је овај пут пресекла железничка станица те смо услед овога имали само пешачку службеност, али нам је и ову службеност пре десетак дана незаконито спречила, те смо сада затворени. С обзиром на овакво стање ми се овом молбом обраћамо томе суду, да нам отвори пут поред реке Љубостиње, куда смо и раније имали а који је сада заградила Ваљевска задруга, мотивишући да је имање њихова својина. Ако би Ваљевска задруга имала право својине онда молимо Суд да нам ово имање у потребној дужини и ширини откупи од Ваљевске Задруге до наше улице, како би и ми имали пут за службеност ка својим имањима.

<sup>2</sup> Поповић, 2008, 197. Народ је градио путеве кулуком, а у занатским пословима око улице краља Александра потпомогли су Петковићи. Вид. и текст: Гагић, Ваљево, 2006 98-105

<sup>3</sup> Међуопштински историјски архив Ваљево (у даљем тексту МИАВ), Фонд: Општина града Ваљева (у даљем тексту ОГВ), година 1904, пр. бр. 12

<sup>4</sup> Зрнић, Ваљево, 2006, 96,

<sup>5</sup> МИАВ, ОГВ, година 1920-1926, кут. бр. 170, дел. бр. I, A2, 7214/1926

<sup>6</sup> Железничка станица у Ваљеву је свечано отворена 14. септембра 1908. године – нап. аут. Вид. текстове: Спасојевић, 2008, 84-87; Аноним, 2008. 88-90

<sup>7</sup> То је савремени квартал града Ваљева омеђен данашњим улицама Селимира Ђорђевића, Владике Николаја Велимировића и Војводе Мишића – нап. аут.

Овај пут могла би Општина откупити приватном погодбом или експропријацијом.

Како је сам Суд уверен да је неопходно потребно да нам се на овом месту отвори пут колски и пешачки молимо да се са овим решењем похита<sup>8</sup>.

Поводом овога случаја Суд општине је сазвао ванредну седницу на којој је одлучено да се формира један Одбор који је формирао комисију на челу са варошким инжењером, који би, потом, поднео стручан извештај Одбору. Председник Суда Страхиња Лаушевић, у том циљу, овластио је општинског инжењера Душана Матића.

Септембра месеца 1925. године, инжењер Матић поднео је Одбору извештај, а по молби грађана, где је истакнуто да је најбоље решење поводом овог питања откуп имања Ваљевске задруге, ради пресецања потребне улице позади објекта Железничке станице, а која би везивала Љубостињску и улицу краља Александра. Општински одбор је, на основу члана 88. Закона о општинама, решио да се поменуто земљиште откупи за суму од 25.000 динара. Сам плац Задруге простирао се на исток од железничке станице 42,50 метара, северно до реке Љубостиње 113,60 метара, западно од улице краља Александра 76 метара, и јужно, од имања железничке станице 110,50 метара. Општински инжењер Матић истакао је да пут мора бити стандардне ширине, а никако ужи од 8,60 метара, да се треба исколчити свом дужином од 113,60 метара и с обзиром на близину железничке станице у догледно време искалдрмисати. У даљем поступку, Марић је затражио од надлежних служби да утврди порекло земље; да ли је Задруга власник, општина или држава.

На дан 31. октобра 1925. године Управни одбор Ваљевске задруге, који су представљали адвокат Драгиша Вукосављевићем и делегат Никола Јанковић, поднели су Суду оверену тапију бр. 39380 ваљевског Првостепеног суда, од 17. новембра 1909. године, из које се утврдило да је дотични плац у власништву Задруге, па су двојица делегата добили пуномоћје да се закључи уговор, под одређеним условима.<sup>9</sup> Задруга је оспорила извештај општинског инжењера Матића, тврдећи да премер земљишта није ваљано урађен, првенствено због незгодног терена обале реке Љубостиње. Том приликом тражено је од Општине да се цена уступљеног земљишта плати у једној рати, затим да се земљиште изравна у року од три године, да се искрчи шибље на обали реке и кориту, да се сама река исправи а Задругина ограда да се скине са ограђеног плаца и у трошку Општине измести.

---

<sup>8</sup> МИАВ, ОГВ, 1920-1926, кут. бр. 170, дел. бр. I, A2, 7214/1926

<sup>9</sup> Исто. Један део земљишта Задруге се водио под другом тапијом (бр. 47) од 4. априла 1907. године и граничио се са цигланом Стевана Петковића. Колика је била површина ове парцеле није нам познато – нап. аут.

Суд општине је поново организовао ванредну седницу, 23. новембра 1925. године, на којој је одлучено да се у начелу Задрузи може исплатити сума од 25.000 динара, али тек од јануара следеће, 1926. године, када ова ставка буде реферисана у градском буџету и кад се добије државни кредит. По другим основама није постигнут договор. Задрузи није ишла у прилог чињеница неправилности тока реке и самим тим плацева. Наиме, давањем пута Општини, стварали су се џепови земљишта површине од два-три ара, које потом Задруга није никако могла да искористи њиховом продајом или на други начин, па је тражила од Општине да пут прати што је могуће више пут реке. Међутим, самим тим, на појединим местима се повећавала ширина пута на чак 16 метара, а за то је Задруга тражила да се изврши поновни премер земљишта, да се изврши ревизија уговора и да се сходно томе имање више плати.

Суд општине није могао стати иза ове одлуке Задруге, превасходно због финансија; само сређивање корита реке Љубостиње могло је веома да окрњи танак варошки буџет. Ново премеравање задружног земљишта потребно за улицу вршено је 30. јануара 1926. године, у присуству новог општинског инжењера Милорада В. Бабића<sup>10</sup>. Том приликом инжењер Бабић поднео је скицу имања Ваљевске задруге, околних имања, и пресецања нове улице. Бабић је био мишљења да се хитно формира комисија за откуп земљишта, а да сама површина пута минимално мора износити 977 м<sup>2</sup>.

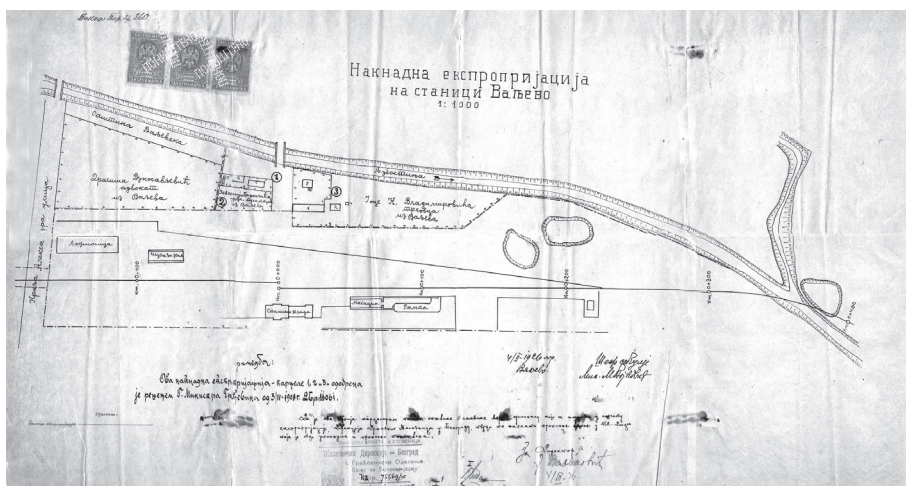
Комисија за откуп земљишта формирана је 13. фебруара 1926. године у саставу Михаило Р. Јовичић, адвокат, Недељко Савић, учитељ и предузетник, Н. Тодоровић и Љуба Благојевић. Комисија је пристала да се накнадно заузето земљиште површине 11,35 ари поред реке Љубостиње накнадно плати Задрузи 2.839,40 динара. Након већања, председник комисије за откуп земљишта Ристо Топаловић завршио је расправу закљученом.<sup>11</sup>

Према споразуму потписаном између опуномоћеног представника Задруге адвоката Драгише Вукосављевића и председника техничке комисије општинског Суда Ристе Топаловића, пут је ишао поред реке, али његова траса није била уједначена: са једне стране мерила је 12.60 метара, а са друге 15.00 метара. Општински инжењер Бабић поднео је коначну скицу пројекта улице маја 1926. године.<sup>12</sup> Дана 13. маја 1926. године,

<sup>10</sup> Инжењер Милорад Бабић био је шеф секције државне железнице у Ваљеву до Другог светског рата; страдао је 19. априла 1944. године од окупатора у логору на Бањици – нап. аут.

<sup>11</sup> МИАВ, ОГВ, кут. бр. 170, дел. бр. I, А2, 7214/1926. Риста Топаловић је пре Првог светског рата био председник ваљевског Суда – нап. аут.

<sup>12</sup> Исто, дел. бр. 6158/1926. Регулациони план ове улице као и учрвавањем дела улица Краља Александра, Вука Караџића, Љубостињске и целог железничког



Скица експропријације инж. Милорада В. Бабића, 1926. година

на адресу Ваљевске задруге прispела је прва рата за уплату у износу од 25.000 динара; остатак новца (2.839,40 динара) уплаћен је на исти рачун следеће, 1927. године.

Новопросечена улица настањена околним житељима дуго је остала безимена. Локално становништво ју је називало „сокак код железничког круга“. Обала реке крај које је непосредно пролазила улица засипана је земљом, ојачавана је од поплава, крчена од корова, коначно регулисана и чишћена у више наврата тридесетих година двадесетог века.<sup>13</sup>

Са леве стране речице Љубостиње, а преко старог дрвеног моста<sup>14</sup> налазили су се хангари Петог пешадијског пука, а на простору данашње

---

комплекса сматра се претечом првог плана ваљевских улица урађеног те исте 1926. године – нап. аут.

<sup>13</sup> МИАВ, ОГВ, 1935. година, кут. бр. 174, пр. бр. I, А2, Ф-I, II-286/1935; казивања Мирославе Пантелић (Ђорђевић), забележена јануара 2005. Простор корита реке Љубостиње и њене воде на овом простору користиле су разне циглане, као што је између осталих циглане Ђуре Ђорђевића и Стевана Петковића – нап. аут. Државна Хипотекарна банка је Градском Поглаварству општине Ваљево је у периоду 1934-1935 године донирала 55000 динара за регулацију и осигурање речних обала као и за регулациони план града Ваљева

<sup>14</sup> „Једна неопходна потреба Љубостиње“, Ваљевски глас бр. 9 од 18. априла 1937. године, стр. 3. Овде тешко да може да се говори о мосту на реци Љубостињи, поред новопросеченог сокака, то је више био балвански прелаз. Извештач локалног листа указује како Општина толерише да у непосредној близини града не постоји ваљани мост, него се за време празника и панађура гаца коритом реке, што даје ружну слику о овој вароши. Напомиње се да ђаци прелазе реку у зимским условима. Поред овог балванског прелаза постојао је ваљани дрвени мост

Економске школе и војна пруга уског колосека са шест-седам колосека. На крају војног комплекса налазила се улица Даниловићева, и још даље, дуж тока реке, циглишта „чија је каљуга ружила слику периферије вароши и била потенцијално жариште свакојаким болести“.<sup>15</sup> Даничићева улица није била калдрмисана, околни житељи су се стално жалили на блатњаву улицу без тротоара у којој је било неколико дућана, али и столарских и бачварских радњи са десне стране улице<sup>16</sup>. Са леве стране улице налазио се војни комплекс, а улица се протезала до варошког шеталишта које је носило име знаменитог ваљевског лекара Селимира Ђорђевића.<sup>17</sup> Ново градско насеље на овом простору полако је настајало двадесетих година 20. века, а изграђено је и неколико отменијих здања која су опстала до данас.<sup>18</sup> Још даље, иза Петковића циглане, налазило се стрелиште „Илија Бирчанин“ са помоћним објектима, подигнуто на општинској земљи а које се налазило у близини касарне Петог пешадијског пука и војног сењака<sup>19</sup>.

преко реке Љубостиње у продужетку Синђелићеве улице који је за потребе војске изграђен 1901. године. Спајао је касарну Петог пешадијског пука и циглиште Стевана Петковића са градским језгром. Општина вароши Ваљева је по накнадном решењу Краљевске банске управе у Сарајеву под бр. 18262/31 утрошила 10.657,80 динара за његову оправку. Радови су започели 20. децембра 1930, а довршени су 15. фебруара 1931. године – МИАВ, ОГВ, кут. бр. 171 (1927-1934), пр. бр. I, А2, 20577/1931. Такође, постојао је пројекат каменог моста преко Љубостиње који би спајао Даничићеву улицу са центром вароши из 1900. године; међутим, овај мост чије је грађење покренула војска није подигнут. Тада су извршени и предрачунски радови и утврђено је да се за потребе овог моста мора издвојити 12.292,82 динара. То је била веома велика инвестиција за ондашњи варошки буџет, па се од пројекта одустало. Предвиђено је било да мост има распон од 9 метара, да буде квалитетно изграђен, а Даничићева улица да буде калдрмисана и да се поставе тротоари са обе стране улице. Пројектант моста требао је да буде окружни инжењер Л. Зисић – МИАВ, ОГВ, 1910. година, кут. бр. 147, пр. бр. 161

<sup>15</sup> Казивања Вере Петковић, забележена јула 2007. Тридесетих година 20. века у околини старог циглишта настајало је прво насеље

<sup>16</sup> МИАВ, ОГВ, 1935. година, кут. бр. 176, пр. бр. 320

<sup>17</sup> Варошко шеталиште протезало се делом данашње улице Јована Дучића. На крају улице налазило се пар варошких кућа и забран који је водио до касарне Петог пешадијског пука на брду - нап. аут.

<sup>18</sup> Распоред улица оновременог Ваљева могуће је сагледати на основу плана улица који је први пут урађен 1926. године, и до Другог светског рата најмање је једанпут дорађиван – Катастарски план Ваљева из 1926. године, фонд Народни музеј Ваљево.

<sup>19</sup> Савезна стрељачка дружина „Илија Бирчанин“ у Ваљеву, Глас Ваљева од 4. марта 1934, бр. 9, стр. 3 и „Освећење новог стрелишта у Ваљеву“, Глас Ваљева од 27. октобра 1935, бр. 43, стр. 2

Простор леве обале реке Љубостиње на коме се налазила Гроздановића циглана преузео је под кирију, око 1930. године, Ђура Ђорђевић.<sup>20</sup> Спор између Суда општине ваљевске и Андрије Гроздановића, власника циглане, трајао је 1934-35. године.<sup>21</sup> Између Поп-Лукине улице и у продужетку Душанове улице, старог земљаног пута који је водио ка Рађевом селу, Ђура Ђорђевић је купио неколико хектара земље и, 1934. године, отворио своју цигларско-црепарску радњу.<sup>22</sup> У то време Поп-Лукина улица се увелико изградила, а једна од тих кућа била је у поседу породице Ђорђевић. Поп-Лукину и улицу краља Александра повезивао је дрвени балвански мост преко Љубостиње и земљани блатњави сокак иза кога се налазила циглана Ђорђевића са постројењима.<sup>23</sup> Одавде се црпела земља за експлоатацију цигле и црепа, као и багремова шума којом је било обрасло корито реке. На свом поседу Ђура Ђорђевић је имао већи број зграда, од којих су неке коришћене као стамбене све до касних шездесетих година 20. века.<sup>24</sup>

Градско веће Ваљева је, марта 1935. године, дало налог да се изврши оправка дела Душанове улице и да се постави варошки нужник који се налазио изнад Ђурине циглане.<sup>25</sup> Крај Душанове улице се, 1940. године, наслањао на циглиште и представљао је граничну тачку приградске зоне предратног Ваљева<sup>26</sup>. У то време земљиште у Поп-Лукиној улици је већ било исцрпљено, циглана се премештала у Душанову улицу бр. 85<sup>27</sup>. На простору старе циглане Ђорђевића изникао је мали земљани пешачки и колски пролаз који се

---

<sup>20</sup> МИАВ, ОГВ, 1935. година, кут. бр. 176, пр. бр. I, А2,Ф-III - 180/1935; Казивања Мирославе Пантелић (Ђорђевић) забележена јануара 2005. Циглана се налазила на дну тадашње Синђелићеве улице, у близини Петковића циглане. Ђура Ђорђевић у исто време користио је „под кирију“ комад земље у близини војних хангара око реке Љубостиње, а нешто касније (око 1932) узео је под закуп Игњатовића циглану – вид. Поповић, 2005, 27-38 .

<sup>21</sup> МИАВ, ОГВ, кут. бр. 176, пр. бр. 96

<sup>22</sup> Поповић, 2005, 27-38

<sup>23</sup> Савремена Поп Лукина улица има два крака којом обухвата Селимира Ђорђевића улицу. Између се налази омање насеље – нап. аут.

<sup>24</sup> Приликом сондаже терена и асфалтирања Селимира Ђорђевића улице осамдесетих година 20. века извађене су из тла веће количине цигле које су утврђивале старе куће – казивања Павла Бошковића, забележена августа 2005.

<sup>25</sup> МИАВ, ОГВ, 1935. година, кут. бр. 176, пр. бр. 74. Овај простор се налазио у близини данашње продавнице Еуропром у Душановој улици - нап. аут. За оправку Душанове улице варошким буџетом за 1935. годину обезбеђено је 5.979,72 динара – МИАВ, ОГВ, 1935. година, кут. бр. 174, пр. бр. I, А2, Ф-I, II-286/1935

<sup>26</sup> Данас су то бројеви 94, 96 Душанове улице – нап. аут.

<sup>27</sup> Ово је стара нумерација бројева, данас су то бројеви 110-116 Душанове улице – нап. аут.

спојио са једне стране Душановом улицом и са друге стране већ изграђеним путем у регулационој линији Љубостиње до железничког круга.<sup>28</sup>

У циљу пописа становништва која је Држава намеравала да спроведе у току 1941. године, наложено је Градском већу да изврши попис улица и да стави називе улица које су без имена или којима су произвољно означена имена. У том циљу, у току 1940. године, градске су власти извршиле више мера, а једна од њих била је и формирање једног одбора, који је донео предлог именовања нових улица и промена имена код других. Одлуком градских власти постојећа улица Селимира Ђорђевића која се протезала испод касарне V пешадијског пука понеће назив улица Краља Милана, а безимена улица поред десне стране реке Љубостиње понеће назив чувеног лекара из Првог светског рата Селимира Ђорђевића<sup>29</sup>.

### Summary

In 1925, townspeople of Valjevo sent a letter to Municipality Court, noting that they would like for a trespass or street to be made next to small river, Ljubostinja and behind railway station, in order to connect to streets that were heading to town's center. The land on which this was to take place was ownership of Valjevo Craftsmen Cooperative. Based on this plea, the Court founded a Committee, whose task was to make report from the field. After report was finished, Committee suggested that land should be purchased for the purpose of making above noted street. However, the Court and Cooperatives had a long and tiresome dispute over the final payment for the land. Dispute was finally resolved in 1926-1927. Newly founded street was not an urbanistic ideal, because it followed the curvy Ljubostinja stream. However, this was corrected later, as the river flow was regulated.

For many years the street was nameless. People would simply refer to it as "small ally next to the railway circle". In that time, many other streets nearby were regulated – Daničić Street and later, Ljubostinja Street. Also, the number of people living in this area increased. In the close vicinity of the nameless ally, there was a brickyard, whose owner was Đuro Đorđević. This brickyard was moved from that location, leaving a muddy space, which was the closest shortcut between Dušan Street and the railway station. More people were inhabiting this area, and the small ally was gradually expanded into a road. In the fall of 1940, Municipality of Valjevo decided for this road to bear a name of famous Valjevo Doctor – Selimir Đorđević. After Second World War, a road that was above small wooden bridge was connected to Selimir Đorđević Street.

<sup>28</sup> Земљани пролаз је након ослобођења проширен, повезан са Душановом улицом и касније је присут туцаником. Педесетих година 20. века сав простор од Душанове до железничке пруге понеће назив Селимира Ђорђевића улица. Коначно, 2000/01 године и простор од дрвеног моста код Економске школе па све до кошаркашког терена „Студент“ понеће назив Селимира Ђорђевића улице.

<sup>29</sup> Ранковић, Ваљево, 2002, 154



## Извори и литература

### Извори

#### *Међуоштински историјски архив Ваљево*

- МИАВ, ОГВ – Међуопштински историјски архив Ваљево, Фонд: Општина града Ваљева, 1904, кут. бр.104; 1910. година, кут. бр. 147; 1920-1926 година, кут. бр. 170; 1927-1934, кут. бр. 171 и 1935. година, кут. бр. 174 и 176
- Катастарски план Ваљева из 1926. године, Фонд Народни музеј Ваљево

#### *Штампа - њериодика*

- „Глас Ваљева“, Ваљево, 1934,1935.
- „Ваљевски глас“ Ваљево 1937.

### Литература

- Аноним, 1994, 263-264 – Аноним: Први званични називи улица у Ваљеву, „Ваљевац“, Велики народни календар за просту 1994. годину, стр.263-264, Ваљево, 1994.
- Аноним, 2008, 88-90 – Аноним, новински чланак, Колубара, 2008, 88-90, Велики народни календар за 2008. годину, Ваљево, 2008.
- Гагић, 2006, 98-105 – Чедомир Гагић: *Грађинство 1906*, Велики народни календар Колубара за 2006, Ваљево, 2006.
- Зрнић, 2006, 96-97 – Ј. Т. Зрнић: *Технички радови 1906*, „Колубара“, Велики народни календар за просту 2006. годину, Ваљево, 2006.
- Поповић, 2005, 27-38 – Дејан В. Поповић, Гласник МИАВ-а бр.39, Ваљево 2005.
- Поповић, 2008, 197-206 – Дејан Поповић: *Пејковића циљане*, „Колубара“, Велики народни календар за преступну 2008. годину, стр. 197, Ваљево, 2008.
- Ранковић, 2002, 154 – Здравко Ранковић: *Ваљевски крај у XX веку*, „Колубара“, Ваљево, 2002.
- Спасојевић, 2008, 84-87 – Александар Кале Спасојевић: *Долазак првог воза у Ваљево*, „Колубара“, Велики народни календар за преступну 2008, стр. 84-87